

Nr 268.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten, såvitt rör frilösning av arrendejordbruk.*

Den gamla frågan om frilösning av arrendejordbruk har också nu för första gången gjorts till förmån för en regeringsproposition. Under förpostfäktningarna år 1924 beslöt majoriteten i kamrarna med förkastande av de väckta motionerna, att även denna frilösning borde tills vidare hänskjutas till frivilliga uppgörelser eller, såsom lagutskottet uttryckte sig, till »en naturlig frigörelseprocess». Detta beslut fattades i första kammaren med 65 röster mot 35 och i andra kammaren efter en mycket kort debatt mellan herrar Hage och Magnusson i Skövde med 82 röster mot 77. I denna liksom i andra vid nämnda riksdag från socialdemokraterna framförda jordmotioner hade märkligt nog reserverat sig i utskottet allenast socialdemokrater. Bakom minoritetssiffrorna i kammaren stodo således säkerligen huvudsakligen medlemmar av det socialdemokratiska partiet. Ut i jordmotionen år 1925 (nr 162 sid. 23) framhölls, att frilösningen på frivillig väg blev överlämnad till slumpen och ledde till huvudsakligen följande äventyrligheter:

1) Det blir på detta sätt ingenting åtgjort mer än som framtingas av fruktan för en befarad lagstiftning eller möjligen av ovilja mot en arrendelagstiftning.

2) Den utstyckning, som må äga rum för att undgå en lagstiftning, kommer att ske slumpvis utan tillräckligt iakttagande av social hänsyn och utan lika rättvisa åt alla.

3) Ingen verksam kontroll kommer att utövas för att de utbrutna jordbruken må få tillräcklig jord med tillbehör. Till och med under den norrländska ägostyckningslagens hägn har åtskilligt kunnat äga rum till förhindrande av lagens tillämpning. Därpå lämnar landshövding Widéns strider mot lantmätare i Jämtland och regeringsrätten ett exempel. (Se jordkommissionen, del IV, sid. 123.)

4) Ingen kontroll utövas på att prisen bliva skäliga. Det står jordägaren fritt att betinga köpeskillingar, som icke kunna av arrendatorn betalas eller av jordbruket bäras. Det står jordägaren även öppet att ta ut ersättning av arrendatorerna för deras och deras förfäders nyodlingar.

5) Vidare tages ej tillräcklig hänsyn till individens rätt. Den arrendator, som sitter vid jorden sedan avsevärd tid, och i all synnerhet, då arrenderätten gått i arv under släktled, har en moralisk företrädesrätt att bliva ägare till sitt hem och ej kastas ut i hemlöshet. Även denna rätt måste skyddas.

För åtskilliga år sedan anropades statsmakten av arrendatorer i Jämtland om skydd mot förenämnda äventyr, och deras landshövding Widén motionerade då i riksdagen om denna angelägenhet.

6) En arrendator, som erbjudes köpa, blir icke heller i tillfälle att välja den tid, som passar honom. Även av denna anledning kan hans hem och utkomst gå ifrån honom.

7) Denna jordpolitik leder ock till, att vederbörande jordägare få andrum att till sin fördel åstadkomma socialt otillfredsställande och individuellt oräddrädiga överlåtelse.

8) Genom lösningens överlämnande till frivilligheten och blinda öden åstadkommes å andra sidan, att arrendatorns personliga beroende av jordägaren kan godtyckligt bibehållas. Detta kanske är det viktigaste intresset för jordägaren i många fall. Det skall villigt medgivas, att en lagstiftning om frilösning kommer att betyda en expropriation av detta husbondevälde utan penninglösen, vilken utgår endast för marken och husen.

Även här har kolonisationssakkunniges övertägande i förening med förbudet för dem att sysselsätta sig med expropriation lett till ett resultat, mot vilket enahanda invändningar kunna göras som mot förslaget om bildande av nya jordbruk. De frågor, som jordkommissionen och tidigare beredningar ansett självfallet böra diskuteras, ha i många huvudsakliga delar knappast i någon mån sysselsatt nämnda kommitterade och således ej heller jordbruksministern. De spörsmål, som uppräknats under ovan nämnda åtta punkter, ha i stort sett lämnats obeaktade. Bolagen uppgivas ha erbjudit till försäljning i Norrland och i Dalarna 56 procent och i landets övriga delar 23 procent av sin utarrenderade inrösningsjord. Detta är otillfredsställande. Den erbjudna skogstilldelningen är dessutom uppenbarligen otillräcklig, och ingen vet något om dess beskaffenhet. Begripligt är, att bolagen helst vilja lämna ifrån sig sin sämsta skogsmark, varpå jordkommissionen även vid en undersökning i Uppland fick talande exempel. Klart är, att i saluprisen i regel ej gjorts avdrag för värdet av de odlingar, som verkställts av arrendatorerna eller deras förfäder. Kommitterade meddela, att bolagen tämligen enligt erbjudit, att arrendatorerna skola få ha företrädesrätt att inköpa till salu utbudna arrendegårdar. Huru många de obehöriga undantagen för närvarande äro eller framdeles komma att bli, är icke bekant. Erbjudanden gälla givetvis också för den tid och till det pris jordägaren fastställer vid äventyr att utbudandet eljest går till annan person.

Det gäller nu i denna punkt, att vädja åtminstone till socialdemokraterna, att de falla tillbaka till sitt program och till jordkommissionens ståndpunkter, som av dem framfördes vid 1924 års riksdag. En motion om att nästkommande partikongress ville bland annat »uttala sig för» ett sådant ställningstagande har visserligen avstyrkts av programkommissionen. Ett visst missgynnande av arrendatorerna har ock i övrigt försports, måhända dock såsom ett utflöde av utredningarnas överlämnande till de kon-

servativa partierna efter utgången av 1924 års förpostfäktningar i jordfrågan. Sålunda har i programkommissionens motivering i uppräknningen av den sociala arrendelagstiftningens innehåll uteslutits dess viktigaste punkt eller bestämmelser om upplåtelseiden i förening med optionsrätt.

I de från socialdemokratiskt ledarhåll i år väckta motionerna om expropriation (nr 163 i första kammaren) har dock nu uppfriskande brutits kompromissen med de konservativa partierna om att ej röra vid expropriationen. Det har visserligen förordats expropriation för odlingsmark till bildande av nya jordbruk och utvidgningar av ofullständiga jordbruk, med mera, men däremot fortfarande ej upptagits expropriation för frilösning av arrendejordbruk. I en icke signerad ledare i tidningen Socialdemokraten härom dagen ansågs emellertid regeringspropositionen — resultatet av departementalkompromissen och utredningens utlämnande väsentligen till de konservativa partierna — hava skänkt folket »stenar i stället för bröd». Där ifrågasattes ock en expropriationslagstiftning jämväl för erforderliga och rimliga uppgörelser om frilösning av arrendejordbruk.

Auspicierna ljusna således. En socialdemokratisk samling igen kring partiets program och 1924 års fälttecken synes vara i antågande även på denna punkt.

På grund av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, såvitt den rör *frilösning av arrendejordbruk*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget,

1) att arrendatorn och hans familj erhålla skälig företrädesrätt till frilösning och rätt att skäligen välja den tid därtill, som är för dem överkomlig;

2) att vid prissättningen arrendatorerna i synnerhet fritagas från att ersätta deras egna och förfäders nyodlingsarbeten; samt

3) att i övrigt på tillämpligt sätt givas även i detta fall enahanda bestämmelser, som ifrågasatts uti yrkandet till motionen nr 267 om bildandet av nya jordbruk under punkterna 1—3, 5—6 och 8—9.

Stockholm den 16 mars 1928.

Carl Lindhagen.

*Bilaga.***C. Lindhagens utkast inom jordkommissionen till lag
om avlösning av osjälvständiga jordbruk samt förbättring
av ofullständiga jordbruk.**

Om osjälvständiga jordbruk, som må avlösas.

1 §.

Enskild tillhörigt jordbruk, vilket på ett varaktigt sätt pläгат upplåtas på arrende, må kunna genom statens mellankomst avlösas och förvandlas till självständigt jordbruk för de fall, under de villkor och i den ordning denna lag stadgar.

Jordbruk skall anses hava på ett varaktigt sätt pläгат upplåtas på arrende, då det vid avlösningstillfället under minst femton år i följd brukats av annan än jordägaren. Har formen av arrendeupplåtelse avbrutits i sannolik avsikt att kringgå denna lag eller eljest utan rimlig orsak, skall tiden för dylikt avbrott inräknas i den förutnämnda tidsföljden.

2 §.

Beträffande skyldighet för jordägaren att avstå jordbruk enligt 1 § skall gälla följande:

1. Arrendejordbruket å själva huvudgården till hemman eller hemmansdel, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, skall avstås oavsett jordbrukets storlek.

Lag samma vare beträffande arrendejordbruket å själva huvudgården till hemman eller hemmansdel, tillhörig enskild person, som ej är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med den samma, samt uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen eller eljest i spekulationssyfte.

2. Arrendejordbruket å kameralt självständig fastighet, lydande under huvudgård, skall, oavsett vem som är ägare till fastigheterna, avstås, därest förenämnda jordbruks odlade jord ej överstiger tjugufem hektar.

3. Arrendejordbruket å torp eller annan kameralt osjälvständig jordbrukslägenhet skall, oavsett vem som är ägare till huvudfastigheten, avstås, därest jordbrukets odlade jord ej överstiger tjugufem hektar, samt jordbruket omfattar odlad jord jämte ängs- eller hagmark till en vidd av minst två hektar.

3 §.

1. Skötes jordbruk av enahanda natur och omfattning, som i 2 § avses, av därtill anlitad personal utan arrendeupplåtelse, skall sådant jordbruk ock avstås under enahanda villkor och ordning, som i tillämpliga delar om arrenjordbruk stadgas. Vad sålunda stadgats gäller dock ej, därest jord-

bruket drives under personlig ledning av ägaren själv eller, där bolag eller ekonomisk förening är ägare, av någon i ägarens tjänst anställd överordnad högre tjänsteman.

2. Har ett tillförne för sig självständigt idkat jordbruk av enahanda natur och omfattning, som i 2 § avses, efter den 1 januari 1875 sammanslagits till ett med annat jordbruk, må det förra, oavsett om åbyggnader finnas kvar eller icke, kunna avlösas på sätt i 1 mom. sägs. Vad sålunda stadgats gäller dock ej, därest jordbruket å de sammanslagna fastigheterna kan anses skötas med omsorg och odlingsvård åker hålles vid makt i väsentligen minst enahanda omfattning som före sammanslagningen.

4 §.

Denna lag äger ej tillämpning å arrendeavtal, som avslutats mellan äkta makar eller mellan skyldemän i rätt upp- och nedstigande led eller mellan syskon eller mellan ett syskon och det andras avkomling eller mellan dem, av vilka den ena är eller varit gift med den andres släkting i rätt upp- och nedstigande led, eller mellan adoptant och adoptivbarn.

5 §.

När särskilda trängande omständigheter därtill föranleda, må Konungen meddela uppskov med eller befrielse tills vidare från skyldighet att avstå jordbruk enligt denna lag.

Möter hinder enligt denna lag för jordbruks avlösning därav, att den odlade jorden utgör mer än tjugufem hektar, må Konungen dock meddela tillstånd till jordbrukets avlösning, därest detsamma till sin natur och beskaffenhet kan anses likställt med andra arrendejordbruk i orten, å vilka lagen äger tillämpning.

Om hinder för avlösning i följd av ägornas behövlighet helt eller delvis för huvudfastigheten eller annat ändamål skiljs i 13 §.

Om mark, som bör utläggas till avlöst jordbruk.

6 §.

Till jordbruk, som avlöses, skall läggas dess tomt med åbyggnader, dess odlade jord samt den ängs- och hagmark, som brukats till detsamma. Till äng räknas dock ej slåttermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är av mindre värde.

Är förenämnda inägojord ej tillräcklig för att kunna huvudsakligen försörja en medelstor familj, beräknad till sex personer, skall ock i mån av behov till jordbruket läggas den för odling tjänliga mark, som lämpligen kan förenas med detsamma.

Även om behov som ovan sagts ej föreligger, bör lämplig odlingsmark tilläggas jordbruket, i den mån ej sådan odlingsmark anses böra tagas i anspråk för att läggas till annat osjälvständigt jordbruk, som kan ifrågakomma till avlösning, eller för bildande av nytt jordbruk eller för nödig förbättring av ett redan förefintligt självständigt jordbruk.

Befinnes förenämnda inägojord avsevärt överskrida behovet, må ock i angelägna fall överskottet eller någon del därav kunna tagas i anspråk för ändamål, som ovan i tredje stycket omförmälas.

7 §.

1. Till jordbruket skall ock läggas skogsbördig mark för tillgodoseende av dess behov av bränsle samt virke till husbyggnader, reparationer, hässjor, stängsel, redskap och dylikt, därest detta enligt ortsförhållandena anses nödigt samt tillgång till sådan mark finnes å stamfastigheten utan åsidosättande av den senares virkesbehov för därå bibehållet jordbruk.

2. Är virkesförrådet å tilldelat skogsområde så anlitat, att ur skogen ej under närmaste tiden kan årligen uttagas ett virkesbelopp, motsvarande vad dess skogsareal, som tilldelats såsom husbehovsskog, beräknas kunna under uthålligt bruk avkasta, skall jordbruket under alla förhållanden tilläggas rättighet att under erforderlig tid fylla bristen efter utsyning å tjänlig plats å fastighetens övriga skog, i den mån densamma, med iakttagande av vad ovan stadgats, därtill lämnar tillgång.

3. Anses i något fall med hänsyn till ortsförhållandena, jordbrukets bärkraft eller huvudfastighetens intresse uppenbarligen lämpligare, att med det förenas rätt för all framtid att å tjänlig plats på huvudfastighetens behållna skogsmark helt eller delvis taga det erforderliga skogsfånget, må sådan rätt kunna, i stället för marktilldelning, tilläggas jordbruket.

4. Skogsfång, som i 2 och 3 mom. sägs, skall till omfånget noga bestämmas; och böra jämväl i övrigt föreskrifter meddelas, ågnade att förekomma tvist om skogsfångets uttagande.

5. Är fråga om avlösning av jordbruket å kameralt självständig fastighet, lydande under huvudgård, bör, såvitt lämpligen kan ske och arrendatorn önskar det, den underlydande fastighetens hela område tilläggas jordbruket, även om det därigenom erhåller skog utöver husbehovet. Därvid skall dock för sådant fall, som i 12 § sägs, tagas i övervägande möjligheten och lämpligheten att för där angivet ändamål utbryta ett stödskogsområde.

8 §.

Till jordbruket skall läggas bete för de kreatur, som kunna vinterfödas å detsamma, i den mån sådant bete på grund av ortens förhållanden anses vara omistligt.

Finnes ej tillräckligt sådant bete å den inägojord i ängs- eller hagmark å den skogsbördiga mark, som tillägges jordbruket, bör detta erhålla felande bete genom ytterligare marktilldelning från huvudfastigheten eller betesrätt å dennas behållna skogsmark. I valet mellan marköverlåtelse eller betesrätt å huvudfastighetens mark skiljs efter omständigheterna med hänsyn till ortens sed, huvudfastighetens intresse och vad som är gagneligt och överkomligt för jordbruket.

9 §.

Till jordbruket skall höra laga rätt till vattnet invid strand, som tilldelas jordbruket.

Finnes å huvudfastigheten avsevärt vatten, skall jordbrukaren berättigas att där till husbehov idka fiske, därest detta utan olägenhet kan ske samt jordbruket ej genom tilldelad strandrätt tillgodosetts i berörda avseende. Jordbrukets innehavare tillförsäkras lämpligt tillträde till strand för berörda rätts utövande. Ej må husbehovsfiske utövas till skada för åtgärder, som av ägaren till huvudfastigheten vidtagits till fiskets förbättrande.

10 §.

Rätt till skogsfång, mulbete och fiske, vilken enligt 7 § 2 och 3 mom., 8 § andra stycket samt 9 § andra stycket förbehållits jordbruk på annans mark, skall utan särskild inteckning såsom servitut vila på den senare marken. Anteckning härom skall beträffande både den härskande och tjänande fastigheten ske uti de vid underrätten i orten förda lagfarts- och intektningsprotokoll samt fastighetsböcker. Ej må sådan servitutsrätt genom avtal upphävas utan Konungens på grund av särskilda förhållanden meddelade tillstånd.

Det åligger jordkommissionen att hos rätten för vederbörlig anteckning göra anmälan om dylikt servituts tillkomst och upphörande.

11 §.

Ifrågakommer utbrytning av flera närliggande jordbruk, bör den till husbehovsskog avsedda marken eller väsentlig del därav avsättas till en för jordbruken gemensam skogsallmänning, där så lämpligen kan ske. Sådan allmänning förvaltas i den ordning, som varder särskilt stadgad.

12 §.

I de trakter av landet, där jordbruket enligt lag ansetts behöva icke blott husbehovsskog utan även stödskog, må, där för jordbruket behovet av husbehovsskog tilldelas i form av markområde, jämväl nödigt stödskogsområde utbrytas.

Dylika stödskogsområden förbliva i statens ägo och avsättas, på sätt särskilt varder stadgat, till stöd främst för mindre jordbruk, men kunna ock bilda kärnan till sockenallmänningar till förmån för sådana jordbruk, som sakna tillräckligt med skog eller bete.

13 §.

1. Skyldighet att enligt denna lag avstå skogsmark eller tåla servitutsrätt skall, med det undantag som i 2 mom. sägs, ej föreligga, i den mån huvudfastigheten därigenom skulle lida synnerligt intrång i skötseln av sitt skogsbruk eller i jordbruk, som bibehållits å huvudfastigheten.

2. Inägojord, odlingsmark eller skogsmark får ej heller tagas i anspråk, där den erfordras till tomt eller upplagsplats eller till stenbrott, grus-, ler- eller torvtag, utbyggnad av vattenfall, fiske eller till annan dylik lägenhet eller ock kan anses behöfelig för industriell anläggning, som finnes å den fastighet, vartill jorden hör, eller i dess omedelbara grannskap.

14 §.

Konungen äger i mån av behov och efter olika orters förhållanden meddela särskilda föreskrifter rörande dels omfattningen av den inägojord, som jämlikt 8 § bör tilläggas jordbruket, dels de tilldelningar av skog, bete eller fiske, som jämlikt 7—9 §§ kunna ifrågakomma, och dels den enligt 12 § medgivna utbrytningen av stödskog.

Om jordbrukets utbrytning.

15 §.

Erforderliga åtgärder för jordbruks avlösning enligt denna lag handhas av statsorganisationen för sociala jordfrågor.

Konungen äger med iakttagande av denna lag meddela omedelbara föreskrifter om avlösning av jordbruk, där sådant lämpligen kan ske.

16 §.

Jordkommissionen skall för länet upprätta en förteckning över samtliga jordbruk, som enligt 2 och 3 §§ synas kunna bli föremål för avlösning enligt denna lag. Förteckning fullständig, i mån av felande upplysningar genom kommissionens fullföljda undersökningar eller jordkommittéernas och allmänhetens medverkan inkomma. Centralstyrelsen äger fastställa formulär för sådana förteckningar, i vilka ock skola antecknas de åtgärder, som för jordbrukets avlösning blivit vidtagna.

Hos jordkommissionen skall ock för jordkommittéerna och allmänheten vara tillgänglig en publikation, innefattande denna lag samt lagen om en statsorganisation för sociala jordfrågor. Det aligger centralstyrelsen att låta trycka en sådan publikation i tillräcklig upplaga att tillställas jordkommissionerna.

17 §.

1. Vederbörande arrendator eller annan, som jämlikt 52 § äger företrädesrätt till avlöst arrendejordbruk, må hos jordkommissionen påkalla åtgärd för arrendejordbrukets avlösning enligt denna lag.

Jordkommission åligger ock att snarast möjligt i mån av inkomna upplysningar om sådana jordbruk, som i denna lag avses, låta skriftligen efterhöra, huruvida innehavaren av arrendejordbruk eller annan vederbörande önskar tillämpning av denna lag. Därvid bör tillika överlämnas ett exemplar av den i 16 § omnämnda publikationen samt ett av centralstyrelsen fastställt cirkulär med sammanfattande och eljest vägledande upplysningar. Uttryckligt skriftligt besked skall ock givas, att rätt till avlösning står för framtiden öppen, för den händelse arrendatorn föredrar att tills vidare fortfarande innehava jordbruket på arrende.

2. För avlösning av jordbruk, som i 3 § avses, tillkommer det jordkommission att taga initiativ. Jordkommittén och en var må ock hos kommissionen väcka fråga om sådan avlösning.

3. Jordägare må ock påfordra arrendejordbruks avlösning vid utgången av arrendetid efter förloppet av femton år, från det denna lag trätt i kraft. Ansökan därom ingives till jordkommissionen minst ett år före arrendetidens utgång.

Kommissionen förelägger därefter den, som enligt 52 § äger företrädesrätt till avlöst arrendejordbruk, skälig tid, inom vilken han äger avgiva förklaring, huruvida han önskar övertaga jordbruket efter dess avlösning. Avstår han från berörda rätt, har han förlorat optionsrätt till förlängt arrende, och är jordägaren berättigad att vid arrendetidens utgång med arrende- eller äganderätt överlåta jordbruket till annan. Önskar den tillfrågade övertaga jordbruket, förfares med dess avlösning i övrigt, på sätt i denna lag stadgas.

18 §.

Är fråga om arrendejordbruks avlösning väckt, skall jordkommissionen i samförstånd med arrendatorn söka genom underhandling med jordägaren åvägbringa frivilligt avtal om jordbrukets avstående i överensstämmelse med denna lags föreskrifter.

Kommissionen uppgör därvid, så vitt möjligt efter samråd med arrendatorn och jordägaren, ett förslag, hur enligt kommissionens uppfattning

jordbruket lagligen och lämpligen bör utbrytas samt huruvida och till vilket belopp lösen bör erläggas för det, som skall avstås. Förslaget skall i mån av behov grundas på sakkunnig besiktning å själva marken samt undersökning av dess verkliga beskaffenhet och ej allenast på kartor och skifteshandlingar.

Träffas frivillig överenskommelse, varder jordbrukets område på kommissionens föranstaltande utbrutet genom laga lantmåteriförrättning. Vad i 32 och 33 §§ stadgas länder härvid till efterrättelse.

Om jordlösen vid tvångsavlösning.

19 §.

Lösen för jordbruk, som tvångsavlöses, bestämmes efter det värde, var till uti orten jordbruk av ifrågavarande läge och beskaffenhet kan anses böra skäligen uppskattas med iakttagande dock tillika av de i 20—22 §§ givna föreskrifter. Till ledning för bestämmandet av berörda värde skall tjäna huvudfastighetens taxeringsvärde.

Någon förhöjning av beloppet må ej äga rum på grund av den konjunktur, som tillkommit på platsen genom statens ifrågavarande verksamhet. Ej heller må så ske av hänsyn därtill, att en viss äga förmenas såsom utbruten böra betinga högre lösen än som svarar mot dess storlek och beskaffenhet i förhållande till huvudfastighetens hela taxeringsvärde.

20 §.

1. Odlingar eller andra jordförbättringar, som av den arrendator och hans hustru, som innehar arrendejordbruk vid tiden för dess avlösning, eller av deras förfäder eller eljest av föregående nyttjanderättshavare, vars rätt övergått å sagda arrendator eller hans hustru, veterligen eller uppenbarligen verkställt utöver vad enligt avtal ålegat dem och för vilka veterligen jordägaren ej lämnat gottgörelse, skola avstås utan ersättning. Lag samma vare beträffande åbyggnader, som uppförts på sätt nu sagts.

2. Odlingar eller andra jordförbättringar ävensom åbyggnader, vilka, på sätt i 1 mom. sägs, tillkommit genom äldre nyttjanderättshavare, vilkens rätt ej övergått å den arrendator och hans hustru, som önskar avlösa jordbruket, skola ock avstås till staten utan lösen.

I sådan händelse blir den, som skall övertaga jordbruket, dock skyldig att till staten utgiva skälig ersättning för värdet av vad han sålunda övertagit. Dylik gottgörelse tillhandahålles de rättsägare, som inom tio år från det denna lag vunnit laga kraft, med sannolika skäl visa sig hava utöver vad enligt avtal ålegat dem och utan erhållen gottgörelse uppfört byggnaderna eller verkställt jordförbättringen. Anmäler sig ej inom sagda tid sådan rättsägare eller någon dennes rättsinnehavare, användes beloppet för nybyggens anskaffande åt obemedlade.

3. Har byggnad eller odling eller annan jordförbättring tillkommit genom samverkan mellan jordägaren och arrendatorn, skall en skäligen beräknad ersättning lämnas allenast för jordägarens bidrag, såvitt detta avsett nybyggnad eller större reparation eller ett avsevärt främjande av jordförbättringen.

21 §.

1. Odlingsbar mark ersättes efter det värde, som bör åsättas den utan hänsyn till det särskilda värde, vartill markens brukbarhet för odling kan uppskattas.

2. Växande skog, som enligt 7 § åtföljer jorden, ersättes med dess värde å rot efter den uppskattning, som för dylikt värde i orten i allmänhet gäller. Har jordägaren i sin självdeklaration för beskattning upptagit värdet å fastighetens skog på rot till lägre belopp, vare det senare gällande.

Ersättningen för rätt till skogsfång enligt 7 § skall utgå antingen genom en årlig avgift motsvarande skogsfångets årliga medelvärde eller ock med ett kapitalbelopp, beräknat till tjugu gånger värdet av nämnda årliga avgift, allt efter vad som befinnes lämpligast.

3. Äro föranstaltningar vidtagna av jordägaren i uppenbart syfte att undgå eller försvåra jords eller servitutsrätts avstående enligt denna lag, skola dessa ej föranleda förhöjning av den jordägaren tillkommande ersättning.

4. Mark, som är att räkna såsom impediment och ej kan ifrågakomma till odling, skogsbörd eller industriellt utnyttjande, åsättes ej något värde.

22 §.

1. Är fråga om jord, som blivit av kronan genom avvitrering eller stor-skifte donerad till landets uppodling och bebyggande eller av kronan givits till industriens eller bergsbrukets understöd, skall utan lösen avstås den odlade jorden jämte åbyggnader, som väsentligen funnits å fastigheten vid den tid, då fastigheten för skogsbruksändamål övergått från enskild jordbrukare eller från staten till bolag, ekonomisk förening eller enskild person, som i 2 § 1 mom. andra stycket sägs.

Vad efter nämnda tid av jordägaren nedlagts i jordförbättring eller i nybyggnad eller väsentlig ombyggnad av åbyggnaderna ersättes efter de i 19—21 §§ stadgade grunder.

Befinnas åter odlingar, som förefunnits vid förenämnda tidpunkt, hava därefter genom jordägarens förvållande vanhävdats eller helt övergivits, skall jordägaren förbindas utgiva ett skadestånd för deras iståndsättande i ett efter ortens förhållanden välodlat skick, vilket belopp går i avräkning för jordbrukets avträdande. Till sådan vanhävd är ej att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, som till sin naturliga beskaffenhet är så dålig, att jordbrukets nedläggande därå måste anses fördelaktigt för en till fastighetens jordbruk för sin utkomst hänvisad åbo.

Vad ovan sagts äger ock tillämpning å torp och annan dylik jordbrukslägenhet, som må avlösas samt är belägen å fastighet av ifrågavarande slag.

2. Har jordbruket å donationsjord, som i 1 mom. sägs, vid där nämnd tidpunkt åtnjutit skogsfång till husbehov, skall ersättning ej heller utgå för vad enligt 7 § i sådant avseende tilldelas jordbruket annat än för den tillökning i skogsfång, som må därvid hava ägt rum.

3. Tjänar sådan donationsjord, som i 1 mom. omförmäles och innehaves av där angiven ägare, ej numera det avsedda ändamålet eller innehaves den utan kronans medgivande eljest ej under villkor, som fästs vid densamma, skall i den lösen för skogsmark och servitutsrättigheter, som enligt denna lag bestämmes, ett avdrag av 25 procent äga rum. Vid värde-

sättning å mark, som ovan sägs, må även fästas skäligt avseende å de utgifter ägaren i verkligheten fått vidkännas för densammas förvärv och utnyttjande, och må lösen ej överskrida dessa utgifter, därest ej synnerliga skäl tala därför.

4. Vad ovan stadgats, skall anses äga tillämpning, beträffande donationerna till jordbruket, på jordbruken uti de fem norrländska länen, de tre nordligaste fögderierna jämte Svärdsjö och Envikens socknar i Kopparbergs län samt, i fråga om donationerna till industrien och bergsbruket, på rekognitionsskogar och därav uppkomna hemman samt till bergsbrukets understöd anslagna skogar, därest ej av ägaren göres sannolikt, att jordbruk, som skall avstås, ej är av ovan sagd beskaffenhet.

5. Konungen må, när särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna för visst fall medgiva lindring eller frikallelse från föreskrifterna i 1 och 2 mom.

23 §.

Lider annan än jordens ägare intrång genom tvångsavlösningen, skall ersättning utgivas. Skadan bestämmes till det belopp, vartill förlusten skäligen må skattas. Är skadan av varaktig beskaffenhet bestämmes ersättningen till visst belopp en gång för alla och utgår med tjugu gånger det belopp, vartill den årliga förlusten värderas.

Har jordägaren avtalat om nyttjanderätt till området eller del därav i appenbart syfte att undgå eller försvåra jords eller servitutsrätts avstående enligt denna lag, skall ersättning ej utgå annat än för det fall, att den, till vilken nyttjanderätten upplåtits, å sin sida får anses hava varit i god tro. I nämnda händelse skall jordägaren i sista hand svara för ersättningen.

Om förfarandet vid tvångsavlösning.

24—42 §§.

(Lika lydande som 27—45 §§ i bilagan till motionen nr 164.)

43 §.

Vill sökande, på vilkens begäran förfarande för avlösning av jordbruk inletts, frångå sin ansökan, är han därtill berättigad, före det jordkommissionens förundersökning ägt rum.

Efter förundersökningen skall han delgivas resultatet samt, därest han vill bibehållas vid sitt anspråk, vara skyldig underteckna en förbindelse att övertaga jordbruket på de huvudsakliga villkor, som framgått ur undersökningen. Har genom avlösningsnämndens beslut eller i följd av klagan över detsamma föreskrivits ändringar till avsevärd nackdel för sökanden, är denne ock berättigad frånträda sitt anspråk. I annan händelse är sökanden bunden vid sin förbindelse, där ej jordkommissionen av särskilda skäl finner anledning befria honom därifrån.

Om osjälvständigt jordbruks avlösning genom enskilt avtal.

44 §.

Har jordbruk, som i 2 eller 3 § sägs, blivit av jordägaren utbrutet genom ägostyckning eller jordavsöndring och med äganderätt avyttrat, är

sådant avtal gällande allenast under förutsättning, att det, såvitt möjligt, fyller det krav i avseende å tilldelning av mark och servitutsrätt, som i denna lag uppställas. Sådant avtal skall därför underställas jordkommissionen för prövning.

45 §.

Är jordbruk, som i 2 eller 3 § avses, utbrutet genom ägostyckning utan förändring i äganderätten, skall jämväl sådan ägostyckning underställas jordkommissionen för prövning, att den utbrutna fastigheten, såvitt möjligt, erhållit tilldelning av jord och servitutsrätt enligt denna lag. Sker överlåtelse av äganderätten utan kommissionens godkännande av ägostyckningen, är överlåtelsen ogiltig.

46 §.

Vad i 44 och 45 §§ stadgas gäller ej stödskog. Omfattar upplåtelsen ej så stort område, att tillräcklig stödskog kan anses ingå däri, företager jordkommissionen ändock, där så kan ske och utbrytningen i övrigt godtages, tillika avlösning av ett stödskogsområde och förfarar därmed på sätt i 10 § sägs.

*Om självständigt jordbruks befrielse från inteckning vid frivillig
avlösning av jordbruket.*

47 §.

Besväras den egendom, varifrån jordbruk enligt 18 eller 44 §§ frivilligt utbrytas, av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller för rätt till avkomst eller annan förmån eller kan egendomen enligt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för fordran eller annan rätt, som nyss är sagd, skall jämväl tagas under omprövning, huruvida åtgärder böra genom jordkommissionens försorg vidtagas för det utbrutna jordbrukets befriande från betalningsansvar för dylik gäld eller från rätt till avkomst eller annan förmån, därest utbrutna jordbrukets innehavare sådant önskar och skriftligen ikläder sig ansvar för de på honom belöpande omkostnaderna därför.

48 §.

Kan denna sak ej ordnas på frivillighetens väg, skall avlösningsförrättning hållas och med löseskillingen förfaras, såsom om avlösning enligt denna lag stadgas.

Vid nämnda förrättning prövas dock allenast, huruvida den köpeskillning, som avtalats, blivit till förfång för inteckningshavare bestämd till lägre belopp än med iakttagande av denna lags bestämmelser bort ske. Finner avlösningsnämnden så vara förhållandet, äger nämnden föreskriva en förhöjd lösen utöver den avtalade köpeskillingen intill högst det belopp, som enligt denna lag kan utgå, i den mån detta för iakttagande av inteckningshavares rätt kan finnas erforderligt och av dem vid förrättningen påkallas. **Över nämndens beslut må klagan ej föras.**

Vill det nya jordbrukets innehavare ej godkänna nämndens beslut om förhöjd köpeskillning, varder frågan om det avlösta jordbrukets befrielse från ansvar för gäld eller rätt till avkomst eller annan förmån förfallen, och skall han, i det fall, som i 44 § sägs, vidkännas kostnaden för förrättningen.

Om avlöst jordbruks överlåtelse.

49 §.

Jordbruk, som avlösts enligt denna lag, blir statens egendom (kronojord). Det överlåtes av staten på arrende eller till fritt förfogande i den ordning nedan sägs.

50 §.

Omedelbart efter avslutandet av jordbruks avlösning bestämmes av jordkommissionen det värde, efter vilket lega för arrende eller köpeskilling för överlåtelse till fritt förfogande skola utgå. Detta värde skall utgöra sammanlagda beloppet av dels den lösen, som av staten erlagts för jorden jämte servitutsrätter och åbyggnader, och dels, för de fall som i 3 § avses, utgifterna för åbyggnaders uppförande genom statens försorg eller, i den mån dessa uppföras av jordbrukaren, de till honom av staten för ändamålet tillhandahållna länemedel.

51 §.

Åbyggnader samt odling och annan jordförbättring, som enligt 20 § 2 mom. avstås utan lösen, åsättes vid värdering jämlikt 51 § fullt värde med ledning av bestämmelserna i övrigt om jordlösen vid tvångsavlösning. Mark och servitutsrätt, varför jämlikt 22 § 2 mom. skall beräknas ett avdrag av 25 procent å lösenbeloppet, åsätts vid sagda värdering nämnda belopp såsom värde utan berörda avdrag.

Den del av lega eller köpeskilling, som i följd härav utgår utan att ersättning därför av staten lämnats jordägaren, skall avsättas som bidrag till jordbruks anskaffande åt obemedlade.

52 §.

Företrädesrätt till upplåtelse av frilöst arrendejordbruk tillkommer arrendator och dennes hustru, som medgivit eller begärt avlösningen, samt vid dessas frånfälle deras bröstarvingar. Äro flera arvingar lika berättigade, äga de överenskomma om vem, som skall övertaga jordbruket.

Jordbruket kan ock överlåtas till två eller flera personer för sambruk.

53 §.

Försäljer jordägare efter det denna lag trätt i kraft jordbruk, som i denna lag avses, under pågående arrendetid, skall detta ej inverka på den lösningsrätt, som ovan i 52 § omförmäles.

54 §.

Den, som, enligt vad ovan stadgats, är behörig att övertaga det avlösta jordbruket, erhåller upplåtelse av staten med fri förfoganderätt i den form, som om överlåtelse av kronojord för jordbruksändamål är stadgad.

55 §.

Jordbrukets överlåtelse med fritt förfogande medför ej rätt för ägarua att själv bruka eller till annan överlåta fastigheten för annat ändamål än det, som avsetts med dess bildande, nämligen idkande av jordbruk. Detta förbehåll i äganderätten är oförytterligt. Om den rätt, med vilken dylik jordbruksfastighet innehaves, skall på jordkommissionens anmälan

anteckning ske i fastighetsregistret samt de vid rätten förda lagfartsprotokoll och lagfartsböcker.

Brukas eller överlåtes fastighet i strid mot vad sålunda stadgats, skall fastighetens innehavare anses såsom sådan obehörig ägare till densamma, varom förmäles i lagen angående rätt att förvärva och besitta fast egendom, samt förty kunna avhändas fastigheten i den ordning, som i nämnda lag föreskrives.

Från vad sålunda stadgats kan Konungen, när särskilda skäl därför föreligga, meddela befrielse.

56 §.

Den, som enligt denna lag är behörig övertaga avlöst arrendejordbruk, må kunna, i den mån han saknar tillräckliga egna medel för erläggande av lösen för jordbruket och, därest han själv ej varit arrendator på platsen, för anskaffande av erforderliga inventarier, få bristen i sina omkostnader utfyllt genom statslån med lång amorteringstid och i möjligaste mån låg ränta.

Är ej uppenbart eller känt, att sökanden saknar tillräckliga egna medel, må honom kunna avfordras skriftlig försäkran på heder och samvete, att eller i vad mån han saknar dylika medel.

Om villkoret för lånet och sättet för dess utbetalande är särskilt stadgat. Det åligger jordkommissionen att skyndsamt ordna lånet för jordbrukaren.

57 §.

Om upplåtelse av sådant avlöst jordbruk, som i 3 § sägs, skall i tillämpliga och erforderliga delar gälla vad i lagen om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk stadgats om behörighet att erhålla bistånd, om ekonomiskt understöd och om nybygges överlåtelse.

Om förbättring av ofullständiga jordbruk.

58 §.

Är jordbruk, som avses i denna lag, redan före lagens trädande i kraft utbrutet och avyttrat och har därvid jordbruket till uppenbart men för detsamma ej tillgodosetts med jord eller servitutsrätt på sätt i denna lag stadgats, må vad sålunda felas kunna helt eller delvis fränkiljas den fastighet, varifrån jordbruket utbrutits samt tilläggas det senare.

Vad sålunda stadgas gälle ock för det fall, att jordbruket utbrutits genom ägostyckning utan att sedermera överlåtas till annan ägare.

59 §.

Även i andra fall än i 58 § sägs kan ofullständigt jordbruk med minst två, högst tio hektar åkerjord på enahanda sätt förbättras med mark eller servitutsrätt från annan fastighet, oavsett om jordbruket ursprungligen utbrutits från den senare eller icke.

En sådan förbättring kan dock äga rum allenast, då behovet är uppenbart samt något synnerligt men i fråga om jordbrukets drift och skogens vård ej skulle tillskyndas den fastighet, som skall avstå mark eller servitutsrätt.

Äges den fastighet, som skall avstå mark och servitutsrätt, av annan än bolag, ekonomisk förening eller sådan enskild person, som i 2 § 1 mom. andra stycket sägs, må avlösning ej äga rum, med mindre fastigheten innehåller mer än sjuttiofem hektar åker eller etthundrafemtio hektar skogsmark.

60 §.

Har jord eller servitutsrätt avståtts enligt 58 eller 59 § skall, där hinder därför enligt 61 § ej möter, jorden samt den utstyckade hemmanslotten eller avsöndrade lägenheten sammanläggas till en fastighet.

Vid avlösningsförrättning skall för ändamålet, i händelse den ofullständiga fastigheten är satt i mantal, den förbättrade nya fastighetens mantal uträknas. Sedan efter vederbörlig fördelning den genom ägostyckning avträdde jordens mantal särskilt beräknats eller, där jorden genom avsöndring utskilts, även denna åsatts visst mantal i förhållande till den ofullständiga fastighetens mantal, bestämmes den nya egendomens mantal genom sammanräkning av det på egendomens särskilda delar belöpande mantal.

Är det jordbruk, som skall förbättras, ursprungligen tillkommet genom jordavsöndring, bör den tillagda jorden helst utbrytas likaledes genom jordavsöndring. Kan detta ej ske må vid sammanläggningen den nya egendomen i sin helhet åsättas det mantal, som anses belöpa på den jord, varmed det avsöndrade jordbruket skall förbättras.

Tillhöra de olika ägor, som skola sammanläggas, skilda hemman, skall den nya fastigheten allenast betecknas såsom innefattande de ifrågasvarande delarna av de olika hemmanen.

61 §.

Medgivande till sammanläggning av de i 60 § omförmälda fastigheter sökes av jordkommissionen hos underrätten i orten. Dylikt medgivande må ej lämnas, utan att en och samme ägare vunnit lagfart å de olika områdena.

Har i lagfartsprotokollet antecknats, att klander blivit instämt å fång till område, som skall förbättras, eller finnes rätten därtill eljest tvistig, eller är sådant område utmätt eller beslut meddelat om dess försäljning i den ordning, som om utmätt fast egendom är stadgad, skall ansökningen avslås.

Är inteckning beviljad i den ursprungliga hemmanslotten eller avsöndrade lägenheten, vare inteckningen gällande jämväl i det tillagda området.

Om ansökning, som ovan sägs, så ock om rättens beslut däröver skall anteckningen göras i lagfartsprotokollet. Skall inteckning på sätt nyss är sagt gälla jämväl i annat område än det, vari den beviljats, göre rätten anteckning därom i inteckningsprotokollet. Då rätten bifallit ansökning, kungör rätten ofördröjligen beslutet för länsstyrelsen.

62 §.

I övrigt gäller rörande tillämpningen av 58 och 59 §§ uti tillämpliga delar, vad i denna lag stadgas om avlösning av osjälvständiga jordbruk.

Särskilda bestämmelser.

63 §.

För egnahemsanläggningar, industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må vid verkligt behov jordbruksfastighet styckas annorledes än i denna lag sägs, därest på grund av särskilda förhållanden annat utrymme ej står till buds.

64 §.

Tillhöra två eller flera vid ägostyckning bildade hemmanslotter samma ägare, skola de vid bedömande av dennes skyldighet att enligt denna lag avstå jord anses såsom en fastighet. Lag samma vare i fråga om hemman och därifrån avsondrad lägenhet, vilka hava gemensam ägare.

Vad sålunda stadgats gäller ock för den händelse en fastighetsägare kan gent emot annan anses stå i bulvanförhållande, på sätt i 20 § av lagen med bestämmelser angående rätt att förvärva och besitta fast egendom sägs.

65 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits där- om framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till annan ägare eller utarrenderas.

66 §.

Jordägaren må ej vägra tillträde till sin egendom för undersökningar med anledning av denna lag. Skada å åker, äng, skog eller växande gröda må dock ej förövas. Kan den ej undvikas, skall ersättning lämnas.

67 §.

Organisationsutgifterna för statens verksamhet enligt denna lag be- stridas av staten.

68 §.

Avtal om, att denna lag eller någon av dess bestämmelser ej skall gälla, är utan verkan.

69 §.

Erforderliga föreskrifter i övrigt, utöver vad denna lag innehåller, meddelas av Konungen.

Provisoriska stadganden.

70 §.

Till enskild mark enligt denna lag räknas även fideikommiss i jord- egendom. Intill dess frågan om upphävande av dylik egendoms fideikom- missnatur blivit slutligen avgjord, skall av den genom frivilliga avtal eller tvångsavlösning bestämda löseskillingen för jordbruksområden, som utbrutits från fideikommiss, tjugu procent avsättas och av staten för- valtats för att efter nämnda avgörande eventuellt användas till statsför- värv av jord för bildande av nya jordbruk. Vad sålunda stadgats gäller ock utbrytning av tomtmark.

71 §.

Denna lag äger tillsvidare ej tillämpning.

1) å kommuns fastighet, allmänning inbegripet, och ej heller å fastighet, tillhörig köping, municipalsamhälle eller stiftelse,

2) å stads område eller å område, varå byggnadsstadgan för rikets städer gäller.

Denna lag, som gäller även bestående rättsförhållanden oavsett tidpunkten för dess uppkomst, träder i kraft den .....

Genom lagen upphäves lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning samt vad i 20 § 1 mom. i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring stadgas särskilt därom, att inom Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ej må avsöndras inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas.

